

ANKASAM

bülten

23 Nisan 2023
SAYI: 2023/16

Çin'in Orta Asya'daki Güçlü Rolü

19

Finlandiya'nın
NATO
Üyeliği

21

Macron ve Leyen'in Pekin Ziyareti:
Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışları
ve Rusya-Ukrayna Savaşı

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** **Bangladeş'in Stratejik Hava Sahasındaki Yoğun Bulutlar**
Dr. Md Mostafa FAISAL
- 06** **Arnavutluk-Rusya İlişkilerinde AB Faktörü**
Cemal Ege ÖZKAN
- 08** **Yaklaşan Yunanistan Seçimleri: SYRIZA-PASOK Koalisyonu mu?**
Dr. Doğacan BAŞARAN
- 11** **Rusya-Hindistan İlişkilerinde Enerjinin Artan Rolü**
Şeyma KIZILAY
- 14** **Japonya'nın Proaktif Dış Politikası: Asya-Pasifik'te Kutuplar Dönemi**
Zeki Talustan GÜLTEN
- 16** **Afgan Sorunu'nda Barış Yapıcı Bir Aktör Olarak Özbekistan ve Amu Derya Nehri Tartışmaları**
Dr. Doğacan BAŞARAN
- 19** **Finlandiya'nın NATO Üyeliği**
Ferhan ORAL
- 21** **Macron ve Leyen'in Pekin Ziyareti: Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışları ve Rusya-Ukrayna Savaşı**
Dr. Doğacan BAŞARAN
- 24** **Çin'in Orta Asya'daki Güçlü Rolü**
Şeyma KIZILAY

BASINDA ANKASAM

- 27** **Medya**

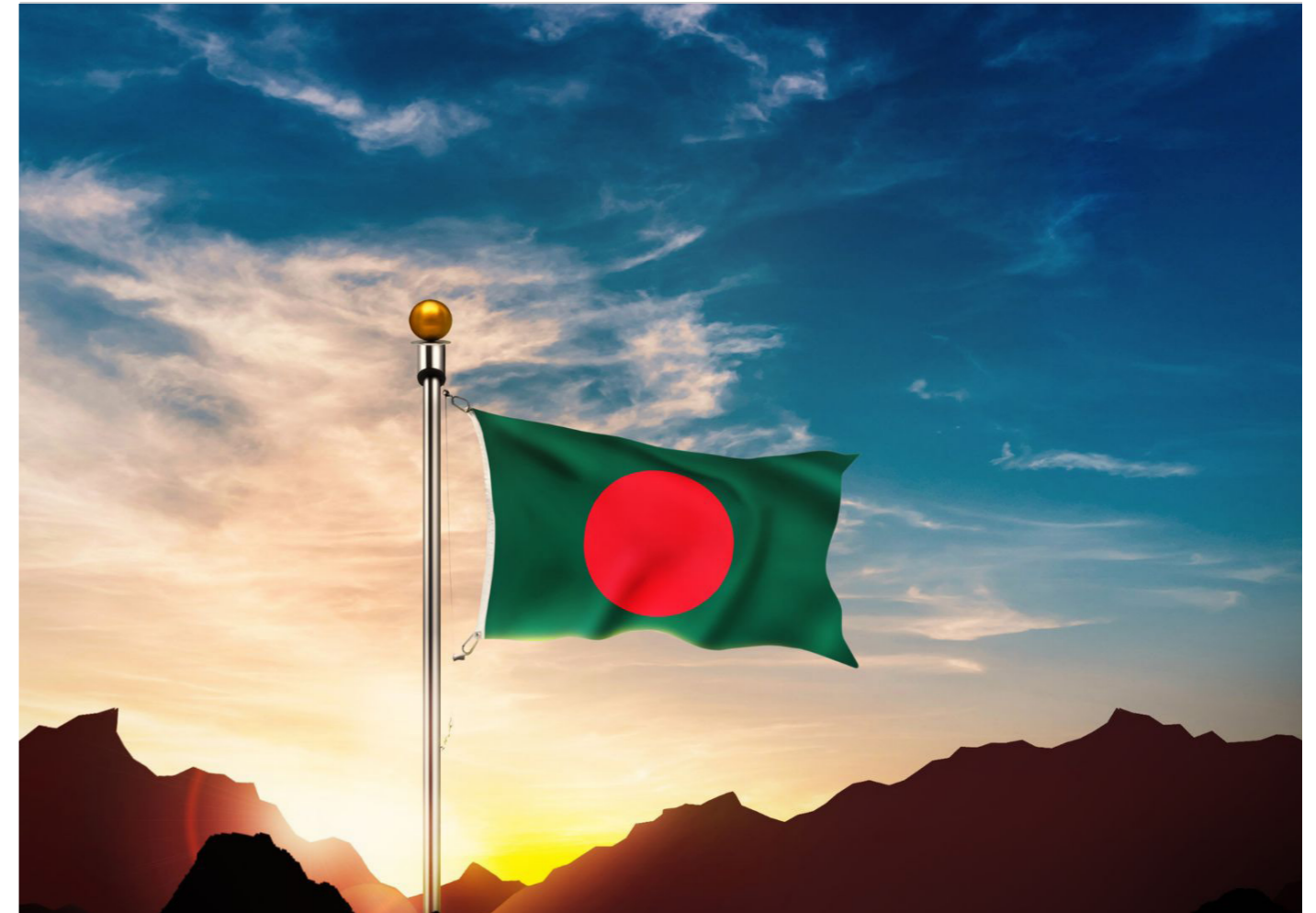
DERGİLER

- 28** **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi**

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM ANALİZ

Bangladeş'in Stratejik Hava Sahasındaki Yoğun Bulutlar

Bangladeş hakkında yapılan değerlendirmeler, ülkenin büyük bir stratejik krize sürükleneceğine ilişkin öngörülerde bulunmaktadır. Yaşanan gelişmeler de bu tahminleri doğrular niteliktedir. Zira Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Joe Biden'in Güvenlik Danışmanı Tuğamiral E-

leen Laubacher ve Dışişleri Bakanlığı'nın Güney ve Orta Asya'dan sorumlu Müsteşar Yardımcısı Donald Lu[1] ile Çin Dışişleri Bakanı Qin Gang'ın Bangladeş ziyaretleri,[2] ülkenin ABD-Çin rekabetinin oyun sahalarından biri haline gelebileceğine işaret etmektedir.

Dr. Md Mostafa FAISAL

Bangladeş medyası, söz konusu gelişmeleri stratejik boyutlarıyla ele almaktadır. Bu kapsamda ABD Senatosu'nun Burma Yasası'nda yapılacak bir değişikliği askeri harcamalara yetki veren bir tasarıya dahil etmesine dikkat çekilmektedir. Esasen bu yasa, Myanmar'da gerçekleşen cuntaya karşı mücadele eden demokrasi yanlısı güçlere yardım etmeyi amaçlamaktadır.[3] Bu anlamda ABD'nin yeni girişimi oldukça önemlidir. Çünkü Myanmar'ın cunta karşıtı direnişi artık kritik bir aşamaya girmiştir. Ulusal Birlik Hükümeti önderliğindeki direniş savaşı, cuntanın toprakların %52'sinin kontrolünü kaybetmesine neden olmuştur. ABD ve Birleşik Krallık gibi diğer müttefikleri de Myanmar'ın silahlı direnişini desteklemeye devam etmektedir. Ulusal Birlik Hükümeti, Myanmar'da paralel bir hükümete dönüşecektir. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) üyelerinin çoğunun bu hükümetle gayri resmi ilişkileri bulunmaktadır. Batılı müttefiklerin de yakında gelecekte Ulusal Birlik Hükümeti'ni Myanmar'ın meşru hükümeti olarak tanıması beklenmektedir. Bunun yanı sıra Myanmar'daki gündemlerini ilerletmek isteyen aktörler komşu ülkelerdeki nüfuzlarını pekiştirmeye çalışmaktadır.

Gözcüler, Bengal Körfezi kıyısındaki ülkelerde, büyük güçlerin kendi gündemlerinden hiçbir şekilde taviz vermeye yanaşmadıklarına inanmaktadır. Bölgedeki çıkarların ne kadar geniş ve derin olduğu, Çin'in yeni Dışişleri Bakanı Qin Gang'ın ilk yurtdışı ziyaretinde Bangladeş'e gitmesinden de anlaşılmaktadır. Çin ve ABD'nin bölgedeki çıkar çatışmasının derinliği, Lu'nun Bangladeş'ten ayrıldığı gün BBC ve Reuters'in eski bölge muhabiri Subir Bhowmik tarafından kaleme alınan bir makalede ortaya konulmuştur. The Federal'de yayınlanan makalesinde Bhowmik şunları söylemiştir:[4]

"Bölgede yeni yıla, üst düzey ABD'li ve Çinli yetkililerin Bangladeş'i ziyareti ve Myanmar'ın batı sınırında Myanmar Ordusu ile isyancı güçler arasındaki çatışmalarda yeni bir artış damgasını vurmuştur. Myanmar'da iktidardaki askeri cunta bu çatışmalarda hava gücünü yoğun ve acımasız bir şekilde kullanmıştır. Pentagon ve ABD Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin Bangladeş ziyaretleri, ABD'nin Myanmar'da demokrasiye dönüşü kolaylaştırmak için doğrudan askeri müdahalede bulunmasa bile, Myanmar üzerinde Bosna tipi bir uçuşa yasak bölge uygulamayı aktif olarak düşünüyor olabileceği yönündeki spekülasyonları körüklemiştir. Bangladeş ve Hindistan'ın Myanmar üzerinde uçuşa yasak bölgeyi uygulamak için lojistik desteğe ihtiyacı olabilir. Eğer ABD, uçuşa yasak bölge önerisini hayata geçirirse Bangladeş, Çin-ABD çatışmasının arasında sıkışıp kalacaktır."

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) tarafından uygulanacak Bosna tarzı bir uçuşa yasak bölge, sivililer ve etnik silahlı gruplar arasındaki çatışmayı yeniden dengeleyecektir. Myanmar Ordusu, Rakhine'de yenilgiye uğrayabilir. Benzer bir durum Chin, Sagaing ve Kachin Eyaletlerinde de görülebilir. Arakan Ordusu ve Kaçın Bağımsızlık Ordusu gibi hükümet karşıtı gruplar, eyaletin büyük bölümünde kontrollerini genişletmiş durumdadır. Myanmar Ordusu ise şimdiye kadar hava gücü kullanarak bu eyaletlerde bir şekilde tutunmayı başarmıştır.

Öte yandan Hindistan'ın Mizoram Eyaleti sınırında Çin Ulusal Cephesi ve Bamar PDF tarafından ortaklaşa yönetilen Victoria Kampı'nın bombalanması, halihazırda Myanmar'dan gelen 20.000'den fazla mülteciye ev sahipliği yapan Mizoram'a büyük bir mülteci akını olasılığını gündeme getirmiştir. Çin'in endişesi, uçuşa yasak bölgenin Myanmar Ordusu'na büyük bir darbe vurması halinde Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru'nun istikrarsızlaşmasıdır.

Mevzubahis koridor boyunca Kyaukphyu Limanı'nı Çin'in Yunnan Eyaleti'ne bağlayan ve Çin tarafından finanse edilen bir petrol-doğalgaz boru hattı inşa edilmektedir. Cunta devrilir ve Myanmar Ordusu ciddi şekilde zayıflarsa; ABD ve müttefikleri, Çin'in Myanmar üzerinden Hint Okyanusu'na karadan denize erişimini engelleyebilir. Zira Çin'i çevrelemek, ABD'nin önemli bir stratejik hedefi olarak kabul edilmektedir.

Şayet Bangladeş, nihayetinde ABD'ye "hayır" derse, birçok açıdan risk ortaya çıkabilir. Çünkü Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi küresel ekonomik kurumlar Amerikan etkisi altındadır. Birleşmiş Milletler ve ilgili kuruluşlarda da açık bir Batı etkisi bulunmaktadır. Bangladeş'in ürünlerinin %80'inden fazlası bu halka üzerinden ihraç edilmektedir. Kısacası Bangladeş ekonomisi, ülkenin önemli enerji kaynakları ve maden rezervleri olmadığı için temelde küresel sistemin koordinasyonuna bağlıdır. Bu nedenle Dakka'nın Batı'ya karşı çıkararak Çin-Rusya eksenine eklenip eklenmeyeceği şüphelidir. Tüm bu seçenekler ise Bangladeş'i siyasi istikrarsızlığa sürükleyebilir. Ancak Hindistan'ın Bangladeş'te ABD'ye karşı tavır alıp almayacağı kesin değildir.

Öte yandan, Dakka'daki Çin Büyükelçisi, Bengal Körfezi'nde herhangi bir Amerikan varlığını kabul etmeyeceği yönünde açık bir mesaj vermiştir. Bu da Bangladeş'te Çin etkisinin de artabileceğine işaret etmektedir. Bu da Bangladeş'i tehlikeye sokabilecek bir başka senaryodur.

Neticede Myanmar'daki istikrarsızlığa paralel olarak Bangladeş de ABD ile Çin arasındaki rekabetin oyun sahalarından biri olma riskiyle karşı karşıyadır. Burada yapılacak her tercihin belirli bir maliyetinin olacağını öne sürmek mümkündür.

[1] "What Donald Lu's Visit Means for Bangladesh", The Daily Star, <https://www.thedailystar.net/opinion/views/news/what-donald-lus-visit-means-bangladesh-3221556>, (Erişim Tarihi: 27.02.2023).

[2] "What Was Behind the Chinese Foreign Minister's Midnight Stopover in Bangladesh?", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2023/01/what-was-behind-the-chinese-foreign-ministers-midnight-stopover-in-bangladesh/>, (Erişim Tarihi: 11.01.2023).

[3] "US Senate Passes Defense Authorization Bill, Including Myanmar Language", VOA, <https://www.voanews.com/a/us-senate-passes-defense-authorization-bill-including-myanmar-language/6879009.html>, (Erişim Tarihi: 16.12.2022).

[4] "১১১১১ ১১১১১১ ১১১১১ ১১১১১১ ১১১", Daily Nayadiganta, <https://t.ly/zpVw>, (Erişim Tarihi: 24.01.2023).

ANKASAM ANALİZ

Arnavutluk-Rusya ilişkilerinde

AB Faktörü

Batı Balkanlar'da yer alan Arnavutluk, jeopolitik açıdan büyük öneme sahip bir ülkedir. Zira Arnavutluk'un Akdeniz, İyon Denizi ve Adriyatik'e kıyısının bulunması, ülkeye yönelik ilgiyi arttırmaktadır. Bu bağlamda Arnavutluk, Balkanların Akdenizle bağlantısı sağlama noktasında mühim bir işleve sahiptir. Zaten ülkenin bu niteliği, 2009 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katılan ilk Batı Balkan devleti olmasına yol açmıştır.

Bununla birlikte Batı Balkanlar, tarihsel olarak Rusya'nın özel ilgi gösterdiği bir bölgedir. Moskova'nın bahsi geçen bölgeye yönelik temel stratejisi, Batı Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği'yle (AB) entegrasyon sürecini önleyebilmektir. Fakat Ar-

navutluk'un Batı'yla entegrasyonun AB'den ziyade; NATO üzerinden gerçekleştiğinin altı çizilmelidir.

Öte yandan Arnavutluk'ta pek fazla Rus yanlısı siyasi grubun bulunmadığı da görülmektedir. Dolayısıyla Arnavutluk'taki Rus etkisi, bazı siyasi ve kültürel koşullar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Son otuz yılda hiçbir Rusya Devlet Başkanı ya da Başbakanı, Arnavutluk'u ziyaret etmemiştir. 2004 senesinde Rusya ile Arnavutluk arasında imzalanan dostluk antlaşması da hiçbir zaman onaylanmamıştır.[1] Bu bağlamda Arnavutluk'taki Rus nüfuzu, Batı Balkanlar'da bulunan Bosna Hersek, Sırbistan, Kosova, Karadağ ve Kuzey Makedonya'ya kıyasla daha sınırlıdır. Üstelik Arnavutluk, 2009 yılında AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş ve 2014 senesinde aday ülke statüsünü

Cemal Ege ÖZKAN
ANKASAM Avrasya
Araştırma Asistanı

almıştır. AB, 19 Temmuz 2022 tarihinde de hükümetler arası konferansla Arnavutluk'un üyelik müzakerelerini başlatmıştır.[2] Diğer taraftan Rusya'nın Arnavutluk'a karşı ne tür enstrümanlar kullandığından bahsetmekte de yarar vardır. Bu doğrultuda Kremlin, 2019 senesinde Arnavutluk ile Kuzey Makedonya'yı hem Balkanlar'daki nüfuzunu arttırmayı ve hem de bu iki devletin AB'ye üyelik süreçlerinin uzamasından faydalanmayı hedefleyerek Avrasya Ekonomik Birliği'ne (AEB) üye olmaya davet etmiştir. Zira o dönemde Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'nın AB'ye katılım müzakerelerinin başlatılmasını veto etmiştir. Bu kapsamda Rusya'nın AB Büyükelçisi Vladimir Chizhov, 30 Ekim 2019 tarihinde Brüksel tarafından üyelik süreçleri rafa kaldırılan bu iki ülkenin AEB'de daha fazla anlayış bulabileceklerini ifade etmiştir.[3]

Anlaşılabileceği üzere Kremlin, Arnavutluk'un AB'ye üyelik sürecinin uzamasını bir fırsat olarak görmüştür. Ne var ki; Arnavutluk ile Makedonya, bahsi geçen dönemde Rusya'nın mevzubahis teklifine olumlu yaklaşmamıştır. Çünkü Arnavutluk, o sırada NATO'ya üyeyken; Kuzey Makedonya da 2020 senesinde ittifaka katılmıştır.

Bu bağlamda iki devletin Batı'yla entegrasyon süreçlerinin NATO üzerinden geliyor olması, Rusya'nın hamlelerini boşa çıkarmıştır, denilebilir. Dolayısıyla Tiran ile Üsküp, her ne kadar farklı türde örgütler olsalar da NATO ve AB'yi Batı'yla entegrasyon süreçlerinde tamamlayıcı unsurlar olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden de Rusya tarafından sunulan model, Arnavutluk tarafından cazip görülmemiştir.

Özellikle de Arnavutluk'un AB üyelik sürecinin uzun sürdüğü görülmektedir. Bunda etkili olan temel faktörlerden biri, AB'nin Arnavutluk ile Kuzey Makedonya'nın birliğe üyelik süreçlerini birlikte ele alması olmuştur. Çünkü Bulgaristan'ın dil, tarih ve kimlik gibi anlaşmazlıklardan kaynaklanan sorunlar sebebiyle Kuzey Makedonya'nın birliğe üyelik sürecini 2022 yılının Haziran ayına kadar veto etmesi, dolaylı olarak Arnavutluk'un da katılımın uzamasına yol açmıştır.

Tüm bunlarla birlikte 14 Eylül 2022 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, istihbarat raporlarına dayandırarak Kremlin'in 2014 senesinden beri 20'den fazla ülkenin içişlerine karışmak için 300 milyon dolar harcadığını ileri sürmüştür. Washington yönetimi, Moskova'nın 2017 yılında Arnavutluk'ta gerçekleşen seçimler için ülkedeki merkez sağ Demokrat Parti'ye (DP) yaklaşık 500 bin dolarlık destek sağladığını iddia etmiştir. Söz konusu seçimi, halihazırda Başbakan olan Edi Rama'nın genel başkanlığını yaptığı Sosyalist Parti kazanmıştır. Bu seçim, Arnavutluk'un AB'yle müzakerelere başlayabilme hususunda kritik bir eşik olarak görülmüştür. Zira DP, ilk başta seçimi boykot etme tehdidinde bulunmuştur.[4]

Dolayısıyla her ne kadar Arnavutluk, Batı Balkan ülkeleri arasında Rus nüfuzunun daha kısıtlı olmasıyla dikkat çekse de Rusya'nın Arnavutluk'un Batı'yla entegrasyonun önüne geçmeyi hedeflediği öne sürülebilir.

Öte yandan Arnavutluk'un başkenti Tiran, 6 Aralık 2022 tarihinde düzenlenen AB-Batı Balkanlar Zirvesi'ne ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle de Rama, Balkanlar'daki Rus etkisinin gerçek olduğuna ve bölgenin bu tehlike karşısında birlik olması gerektiğine dikkat çekmiştir.[5] Gelinek nokta itibarıyla Rusya-Ukrayna Savaşı'nın AB'nin Batı Balkanlar ülkelerine yönelik genişlemesine hız kazandırmış gözükmektedir. Ayrıca savaş, Sırbistan dışındaki Batı Balkan ülkeleri arasındaki dayanışma ruhunun da artmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak Arnavutluk, NATO'ya üye olması hasebiyle diğer Batı Balkan ülkelerinden farklılık göstermektedir. Zaten Tiran yönetimi, genel olarak Batı'yla entegrasyon sürecinde önemli aşamalar kaydetmiştir. Lakin NATO, savunma bağlamında; AB ise ekonomi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu anlamda Arnavutluk için AB üyeliği, bir bakıma halkın refahının artmasını doğrudan etkileyecektir. Bu çerçevede Rusya'nın temel motivasyonunun da bunun önüne geçmek olacağı iddia edilebilir. Fakat Kremlin'in Arnavutluk'ta diğer Batı Balkan ülkelerine kıyasla sınırlı bir nüfuzunun olması, Moskova'nın karşısına zorlu bir sinama olarak çıkmaktadır.

[1] "Western Balkans and the War in Ukraine", Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/western-balkans-war-ukraine/>, (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

[2] "Albania", European Council Council of the European Union, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/albania/>, (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

[3] "Russian Representative to EU Invites N. Macedonia and Albania to Join EEU Instead", European Western Balkans, <https://european-westernbalkans.com/2019/10/30/russian-representative-to-eu-invites-n-macedonia-and-albania-to-join-eeu-instead/>, (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

[4] "Albania's Opposition Democrats to Probe Allegation Party Received \$500,000 From Russia", Bne Intelli News, <https://intellinews.com/albania-s-opposition-democrats-to-probe-allegation-party-received-500-000-from-russia-256484/?source=bosnia-and-herzegovina>, (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

[5] "Russian Influence is Real, Rama: Our Region Must be United with the EU", Euronews Albania, <https://euronews.al/en/russian-influence-is-real-rama-our-region-should-be-united-with-the-eu/>, (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

ANKASAM ANALİZ

Yaklaşan Yunanistan Seçimleri: SYRIZA-PASOK Koalisyonu mu?

28 Mart 2023 tarihinde Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis, genel seçimlerin 21 Mayıs 2023 tarihinde düzenleneceğini duyurmuştur. Konuya ilişkin açıklamasında Miçotakis, hiçbir partinin tek başına hükümet kuracak parlamento çoğunluğunu elde edememesi halinde seçimlerin 2 Temmuz 2023 tarihinde yenileneceğini belirtmiştir.[1]

Söz konusu ülkedeki sisteme göre, seçimlerin ilk aşamasında yüzde 45 oy alan parti tek başına hükümet kurabilirken; hiçbir partinin bu orana

ulaşamaması durumunda seçimler yenilenmekte ve yenilenen seçimlerde birinci olan parti, koalisyon hükümeti kurma noktasında yetki almaktadır.[2] Kamuoyu araştırmalarına bakıldığında, seçimlerin ikinci tura kalacağı kesin gibi görünmektedir. Zira hiçbir partinin yüzde 45 oy alması beklenmemektedir. Bu da Miçotakis liderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi'nin tek başına iktidarının sona ereceğine işaret etmektedir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; 2022 yılının Eylül ayında yapılan anketlerde Yeni Demokrasi Parti-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

si'nin oyu yüzde 34,5 seviyesinde gözükürken; Radikal Sol Koalisyon'un (SYRIZA) oyları yüzde 26,5 ve Değişim Hareketi'nin (PASOK) de yüzde 12 bandında olduğu tespit edilmiştir.[3] Ancak aradan geçen zamanda seçmen eğilimlerinde bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2023 senesinin Mart ayı itibarıyla Yeni Demokrasi Partisi ile SYRIZA arasındaki farkın 2,9 puana düştüğünü belirten anketler yayınlamaktadır.[4] Bu da Yunanistan'da zorlu bir seçim rekabetinin yaşandığını gözler önüne sermektedir.

Esasen son aylara kadar Yeni Demokrasi Partisi'nin iktidarını sürdürmesinin önünde ciddi bir engel bulunmadığı düşünülmüştür. Bu anlamda iç ve dış konjonktürün Miçotakis yönetiminin lehine olduğu yönünde bir fikir ön plana çıkmıştır.

Bahse konu olan durumu açmak gerekirse, Yunanistan'ın 2010'lu yıllarda yaşadığı ekonomik krizin etkilerini büyük ölçüde aşmış olmasının ve özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yarattığı krizlerden en az etkilenen Avrupalı devletlerden biri olması nedeniyle Yunan halkının istikrardan yana oy kullanacağı fikri genel kabul görmüştür. Nitekim Yunanistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından gerek enerji merkezi olma çabası içerisine girmesi gerekse de kış turizmi bağlamında kendisini öne çıkarmaya muvaffak olması, mühim bir başarı olarak değerlendirilmiştir.

Dış politika boyutunda da Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) uyumlu çalıştığı bilinmektedir. Bir yandan Rusya'ya petrolde tavan fiyatı uygulamasının ateşli bir savunucu olarak ABD'nin takdirini kazanan Miçotakis yönetimi; diğer taraftan da Doğu Akdeniz'deki gayrihukuki tezlerini ABD ve AB üyesi ülkelerin enerji firmalarıyla meşrulaştırmaya çalışmış ve bir anlamda verdiği rüşvetlerle uluslararası konjonktürü kendi lehine çevirme konusunda görece aşama kaydetmiştir. Buna Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Mısır ve İsrail gibi aktörlerle olan yakın ilişkileri ve askeri modernizasyon iddiası çerçevesinde yürüttüğü silahlanma politikası kapsamında ABD, Almanya ve Fransa gibi aktörlerle geliştirdiği işbirlikleri de dahildir. Dolayısıyla Batı'nın Yunanistan'da iktidar değişikliği yaşanmasını istemediğini öne sürmek mümkündür.

Böylesi bir atmosferde seçim yaklaştıkça Yeni Demokrasi Partisi'nin oylarını arttırması ve yüzde 45 eşliğine ulaşarak tek başına iktidar olması gibi bir beklenti egemen görüşü teşkil etmiştir. Fakat beklentinin aksine SYRIZA'nın oy farkını hızla kapattığı görülmektedir. Kampanya sürecinin hız kazanmasının ardından SYRIZA'nın birinci parti haline gelmesi bile olasılık dahilindedir.

Yunanistan'daki seçim atmosferinde rüzgarın yönünün değişmesinde ise iki gelişmenin etkili olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, hem iç politikada hem de dış siyasette ve özellikle de Avrupa Parlamentosu'nda Miçotakis'e yönelik baskının artmasına sebebiyet veren dinleme skandalıdır. Yunanistan'da Başbakan'a bağlı istihbarat kurumunun muhalif siyasetçileri dinlemesi geniş yankı uyandırmış ve hem iç kamuoyunun hem de uluslararası toplumun tepkisini çekmiştir.

Her ne kadar Miçotakis yönetimi, dinlemelerin kendileri dışında geliştiğini dile getirse de bu olasılık, Miçotakis'in kendisine bağlı olan kurumlara hakim olamadığı anlamına gelmekte ve prestij kaybını beraberinde getirmektedir. Lakin meselenin çok daha tepki çeken yanı, bu olayın Başbakan'dan bağımsız gerçekleşmiş olamayacağı fikridir. Bu da Miçotakis'in otoriterleştiği yönündeki iddiaların tartışılmasına yol açmıştır. Öyle görünüyor ki; SYRIZA ve PASOK, bu konu vesilesiyle seçmen üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Miçotakis yönetiminin seçmendeki karşılığını azaltan bir diğer hadise ise 28 Şubat 2023 tarihinde Larisa kentinin 26 km uzağındaki Tempi bölgesinde meydana gelen ve 57 kişinin ölümüne sebebiyet veren tren kazasıdır. Miçotakis yönetimi, kazanın ardından Ulaştırma Bakanı Kostas Karamanlis'in istifasını kabul ederek; hükümete yönelik tepkiyi bertaraf etmek istemişse de 2023 yılında aynı hatta iki trenin birbirine çarpması, demiryolu modernizasyonu bakımından Atina yönetiminin kayda değer bir ilerleme kat edemediğini ortaya koymuş ve bu da kararsız seçmeni muhalefete yöneltmiştir, denilebilir.

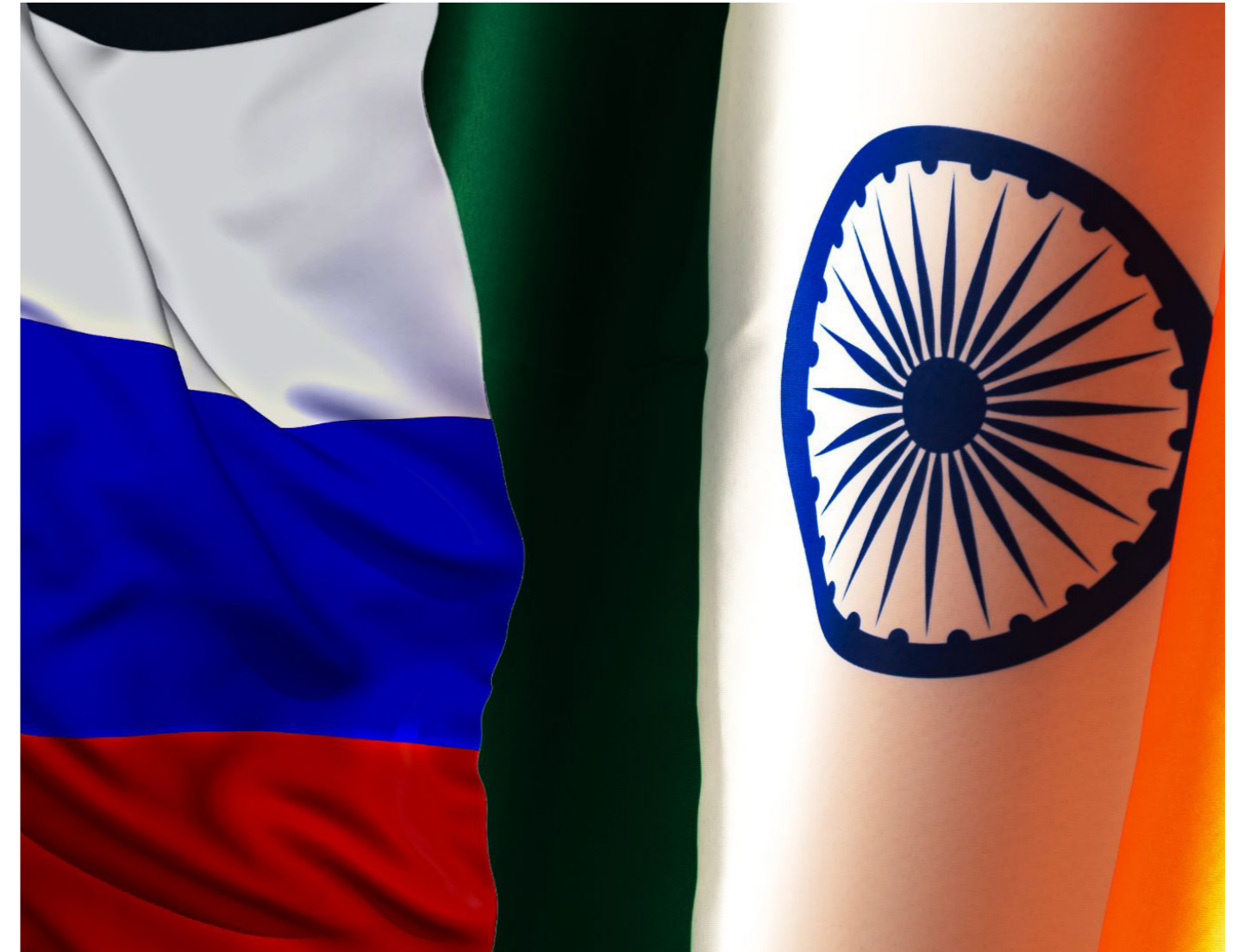
Sonuç olarak Yunanistan seçimleri yaklaştıkça, rüzgar muhalefetten yana esmektedir. Her ne kadar mevcut durumda kamuoyu eğilimini gösteren anketlerde Yeni Demokrasi Partisi birinci sırada yer alsada da SYRIZA'nın yükseliş trendinde olduğu açıktır. Her ne kadar Yunanistan seçimlerinin ilk aşamada tamamlanması mümkün değilse de ikinci turda SYRIZA-PASOK koalisyonu sürpriz olmayacaktır.

[1] "Yunanistan'da Seçim Tarihi Açıklandı: 21 Mayıs", BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cw091nnzdrpo>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[2] Aynı yer.

[3] "Ruling ND Maintains 8-pt Lead over SYRIZA", Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1193824/ruling-nd-maintains-8-pt-lead-over-syriza/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[4] "Poll finds ND's Lead over SYRIZA Slips to 2.9 Points", Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1206700/poll-finds-nds-lead-over-syriza-slips-to-3-2-points/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

ANKASAM ANALİZ

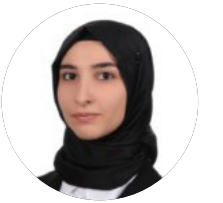
Rusya-Hindistan İlişkilerinde Enerjinin Artan Rolü

Hindistan, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından itibaren çok vektörlü politikasını önemli ölçüde geliştirmiştir. Bu süreçte Rusya'yla olan münasebetleri de dikkat çekmiştir. İkili arasında özellikle de enerji boyutundaki ilişkilerde bir gelişim söz konusudur.

29 Mart 2023 tarihinde Rusya'nın en büyük petrol üreticisi Rosneft ve Hindistan'ın en büyük şirketi Indian Oil Corp, petrol arzını önem-

li ölçüde artırmak ve Hindistan'a teslim edilen petrol kalitelerini çeşitlendirmek için bir vadeli anlaşma imzalamıştır. Şirket, anlaşmanın Rosneft CEO'su Igor Sechin tarafından Hindistan'a yapılan bir çalışma gezisi sırasında imzalandığını belirtmiştir.[1]

Tarafların, ulusal para birimleriyle ödeme yapma ihtimali de dahil olmak üzere enerji sektöründeki işbirliğini güçlendirme konusunda

Şeyma KIZILAY

görüş alışverişinde bulunduğu bilinmektedir. Rosneft'in farklı Hintli şirketlerle ortak yürüttüğü, halihazırda devam eden başka projeler de vardır.[2]

Şirketler arasındaki işbirliklerinin artmasının yanı sıra son dönemlerde ilişkilerini geliştiren Moskova ve Yeni Delhi arasındaki petrol ihracında da önemli bir artış yaşanmıştır. Rusya Hindistan'ın en büyük beş ticaret ortağından biri haline gelmiştir.[3] Rusya Başbakan Yardımcısı Alexander Novak da 28 Mart 2023 tarihinde yaptığı açıklamada ülkesinin Hindistan'a petrol ihracatının bir önceki yıla kıyasla 22 kattan fazla arttığını belirtmiştir.[4]

Rusya-Ukrayna Savaşı öncesinde de Yeni Delhi-Moskova münasebetlerinde güçlü ortaklıklar bulunmaktaydı. Bilhassa askeri ilişkiler noktasında taraflar arasında derin bağlar olduğu bilinmektedir. Lakin savaşla birlikte enerji sektöründeki işbirliğinin derinleştiği görülmektedir. Bu durum, Rusya'nın yaptırımlar karşısında enerji kaynaklarını Asya pazarına yönlendirmesi sonucunda ortaya çıkmışsa da taraflar arasında yakınlaşma sağladığı aşikardır. Bu yakınlığın ve ortaklığın devam edeceğini söylemek mümkündür.

2022 yılının Kasım ayında Hindistan Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar da Moskova ziyaretinde Rus petrolünü almaya devam edeceklerini açıklamıştır.[5] Söz konusu ticaret, Hindistan açısından ekonomik ve stratejik olarak avantajlıdır.

Ayrıca Hindistan, petrolü savaş öncesindeki fiyatlardan varil başına 35 dolara varan indirimlerle almaktadır. Moskova, yapılan ticareti Yeni Delhi için daha cazip hale getirebilecek bir teklifte bulunarak Rusya'nın mesajlaşma sistemi SPFS'yi kullanarak rupi-ruble cinsinden ödemeler önerisinde de bulunmuştur.[6] Ancak bu konuda somut adım atılmadığı görülmektedir.

Taraflar arasındaki enerji anlaşmaları, son dönemlerde artış göstermektedir. Ancak enerji ortaklığının geçmişi de bulunmaktadır. Rusya'da yatırımlarını artırma girişimlerinde bulunan Hindistan, 2016 yılında Rusya'nın Imperial Energy Corporation'ın %100 hissesini, Kuzey Rusya'daki Vankorneft petrol sahasındaki %26'lık payını ve Sibiryadaki Taas-Yuryakh petrol sahasındaki %29,9'luk hisseyi satın almıştır.[7] Ayrıca 2019 yılının Eylül ayında taraflar, iki ülke arasındaki enerji ortaklığını artırmak için bir Vladivostok-Chennai Enerji Koridoru girişimini başlatmıştır. Hindistan, geleneksel yakıt tedarikçilerine olan bağımlılığını azaltmak için böyle bir girişimde bulunmuştur.[8]

Günümüzde de Moskova'yla derinleştirilen enerji ortaklığının Körfez ülkelerine olan bağımlılığın azaltılmasına yönelik bir alternatif olduğu söylenebilir. Enerji zengini coğrafya olarak Körfez ülkelerinin enerji kartını jeopolitik bir araç olarak kullanması durumunda hazırlıksız yakalanmamak amacıyla işbirliklerinin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Üstelik son dönemlerde Körfez-Pakistan yakınlaşması da dikkat çekmektedir. Bölgesel rakibi Pakistan'ın bahse konu ülkelere olan yakınlığı karşısında Hindistan'ın Rus enerjisine daha fazla yöneldiği söylenebilir.

İşbirliği ve ortaklıklar, iki ülke arasındaki üst düzey ziyaretlere de sirayet etmektedir. 6 Aralık 2021 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Yeni Delhi'ye ziyarette bulunmuş ve taraflar, ilk 2+2 diyalogunu gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Vladivostok-Chennai Enerji Koridoru'nun güçlendirilmesine dönük adımlar atılması konusunda da anlaşma sağlanmıştır.[9] Dolayısıyla ortaklıkların yeni etkileşimlere zemin hazırladığı görülmektedir.

Enerji işbirliğinde geline nokta ve geçmişe dayanan güçlü askeri bağlar, Hindistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı konusundaki tutumuna da etki etmektedir. Bu da Yeni Delhi'yi savaş sürecindeki en kilit ve etkili ülkelere biri haline getirmektedir. Gerek Batı Dünyası ve Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) olan münasebetleri gerekse de Rusya'yla derinleştiği bağlar, Hindistan'ı uluslararası alanda daha etkili bir aktöre dönüştürmektedir.

Hindistan'ın bu konumunun ilerleyen dönemlerde Rusya-Ukrayna Savaşı'nda arabuluculuk yapmasına zemin hazırladığı da değerlendirilebilir. Yeni Delhi yönetiminin G20 ve Şanghay İşbirliği Örgütü'nün dönem başkanlıklarını yürütüyor olması da Hindistan'ın uluslararası alandaki etkinliğini arttırmıştır. Dolayısıyla Yeni Delhi'nin bu konjonktürel avantajları kullanması şaşırtıcı olmayacaktır.

Görünen o ki; Rusya, Hindistan'ın temel silah ve enerji tedarikçisi olmaya devam edecektir. Bu etkenlerin Hindistan'ın dış politik adımlarında oynadığı önemli rolü sürdüreceği de söylenebilir. Aynı zamanda yaşanan gelişmeler, Yeni Delhi'nin uluslararası alandaki görünürlüğü'nün ve etkisinin artmasına da katkı sağlamaktadır.

Özetle Hindistan, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda bağımsız dış politika yürütmeye yönelik duruşunu sürdürmekte ve konjonktürün sunduğu tüm avantajları kullanmaya çalışmaktadır. Enerji krizinin oluşturduğu atmosferde Rusya'yla ortaklıkların pekiştirilmesi fırsatını değerlendirmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Böylece Yeni Delhi, kaynak çeşitliliğini sağlamakta ve bağımlılıklardan kurtulmayı amaçlamaktadır. Hindistan'ın Rus petrol ve gaz sektörüne yaptığı yatırımlar da bu minvalde okunabilir. Rusya ise enerji kaynaklarını Asya pazarına yönlendirme stratejisinin bir parçası olarak çeşitli alanlarda ortaklıklara sahip olduğu Hindistan'la olan diyalogundan yararlanmaktadır. Neticede küresel enerji krizinin taraflar arasındaki işbirliğinde yeni atılımları beraberinde getireceği açıktır.

[1] "Russia's Rosneft Signs Deal to Boost Oil Supplies to India", Reuters, <https://www.reuters.com/business/energy/russias-rosneft-signs-deal-boost-oil-supplies-india-2023-03-29/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[2] "Russia's Rosneft Signs Deal to Boost Oil Supplies to India", Economic Times, <https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/russias-rosneft-signs-deal-to-boost-oil-supplies-to-india/articleshow/99089218.cms>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[3] Aynı yer.

[4] "Russia Says Oil Sales to India Soared 22-fold Last Year", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/28/russia-says-oil-sales-to-india-soared-22-fold-last-year>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[5] "India to Continue Buying Oil from Russia As Ties Deepen", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/8/india-to-continue-buying-oil-from-russia-as-ties-deepen>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[6] "Russia Remains India's Most Dependable Energy Partner", East Asia Forum, <https://www.eastasiaforum.org/2023/01/20/russia-remains-indias-most-dependable-energy-partner/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[7] "Indian Companies Invest \$5 bln in Vankorneft and TAAS-Yuryakh Neftegazodobycha-ONGC", TASS, https://tass.com/economy/905972?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com,

[8] "India to Open Russian Energy Corridor to Cut Reliance on Traditional Suppliers", Times of India, <https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/india-to-open-russian-energy-corridor-to-cut-reliance-on-traditional-suppliers/articleshow/70930463.cms>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

[9] "The India-Russia Strategic Partnership is Key to Indo-Pacific Stability", East Asia Forum, <https://www.eastasiaforum.org/2021/12/27/the-india-russia-strategic-partnership-is-key-to-indo-pacific-stability/#more-545835>, (Erişim Tarihi: 31.03.2023).

ANKASAM ANALİZ

Japonya'nın Proaktif Dış Politikası: Asya-Pasifik'te Kutuplar Dönemi

Asya-Pasifik Bölgesi, küresel güvenliğin en çok kırılganlaştığı ve güvenlik endişelerinin hissedildiği coğrafyaların başında gelmektedir. Söz konusu durum da bölge devletlerini kutuplaşmaya ve güvenlik temelli anlaşmalar aracılığıyla paktlar kurmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda bölgede yer alan devletler, hissedilen bu güvenlik kaygıları ve tehdit algıları nedeniyle Çin ve Kuzey Kore gibi Batı karşıtlığı güden devletlerle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temelli Batı ittifakı arasında tercih yapmak zorunda kalmakta ve özellikle de ulusal güvenlikleri bağlamında savunma ve askeri harcamalarını arttırmaktadır.

Bu bağlamda Japonya'nın da Batı'yla olan ilişkilerini ve diyaloglarını geliştirmekte olduğu ve askeri gücüne atfettiği önemi arttırdığı öne sürülebilir. Nitekim Japonya'nın git gide daha proaktif ve Batı yanlısı bir politika uyguladığı söylenebilir. Bahse konu olan durumun en önemli nedenlerinin kurallara dayalı uluslararası düzene meydan okuma hedefi güden Çin'in ve hem nükleer hem de balistik füze denemelerini arttıran Kuzey Kore'nin bölgede bulunması olduğu belirtilebilir. Bu noktada pasifist bir anayasaya sahip olan Japonya'nın bu durumu tersine çevirmeye çalıştığı çıkarımı yapılabilir.

Zeki Talustan GÜLTEN
ANKASAM Asya-Pasifik Araştırma Asistanı

Bu kapsamda Japonya Başbakanı Fumio Kişida'nın G7'deki ortaklarıyla güvenlik bağlarını güçlendirmeye başladığı görülmektedir. Nitekim G7 ülkeleri olan Fransa, İtalya, Kanada ve ABD'yi de kapsayan bir tur için İngiltere'de olan Kişida ile İngiltere Başbakanı Rishi Sunak arasında 11 Ocak 2023 tarihinde imzalanan Savunma Anlaşması büyük öneme sahiptir. Bu anlaşma kapsamında iki ülke de eğitim ve diğer operasyonlar için birbirlerinin topraklarında kuvvet konuşlandırabileceklerdir. Sunak'ın ofisi tarafından yapılan açıklamada bu anlaşma, "iki ülke arasında yüzyıldan uzun süredir yapılan en önemli savunma anlaşması" olarak tanımlanmıştır.[1]

2023 yılındaki G7 Zirvesi'nin Hiroşima'da yapılacak olması[2] hasebiyle Japonya'nın G7 ülkeleriyle olan ikili ilişkileri ve görüşmeleri özel önem kazanmıştır. Bu durumun da Japonya'nın proaktif dış politika üretim sürecini hızlandırıcı bir etki yarattığı söylenebilir.

Bununla birlikte Japonya'nın Asya-Pasifik Bölgesi'nde hem ABD hem de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) önemli bir müttefiki olmasının ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) geçici üye olarak kabul edilmesinin de kritik önem taşıdığı ifade edilebilir.

Öte yandan 14 Mart 2023 tarihinde yaptığı açıklamada Japonya Savunma Bakanı Yasukazu Hamada, ülkesinin 16 Mart 2023 tarihinde İngiltere Savunma Bakanı Ben Wallace ve İtalya Savunma Bakanı Guido Crosetto'nun katılacağı üçlü formattaki bir toplantıya ev sahipliği yapacağını söylemiştir.[3] Söz konusu görüşmede bakanlar, 2035 yılına kadar yeni nesil bir savaş uçağı geliştirme konusunda anlaşmalarını açıklamıştır. Hamada, bir kısmı basına açık olarak gerçekleştirilen toplantıda, "Savaş uçağı projesi, gelecek nesiller için işbirliğinin temellerini atacak ve küresel güvenliğin güçlendirilmesine önemli katkı sağlayacaktır." demiştir. Wallace ise üç ülkenin gelecekte "güçlü ve başarılı" bir ortaklık kuracağını ve "ileriye dönük programlarının" kendileri için refah üreteceğini söylemiştir. Japonya Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada ise üç ülkenin de "Özgür ve Açık Hint-Pasifik" ilkesini benimsediği belirtilmiştir.[4]

Mevzubahis durumun Batı'nın da işine geldiği olduğu öne sürülebilir. Zira Batı'nın, Çin'in çevrelenmesi ve Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerinin sınırlandırılması noktasında Asya-Pasifik'te nüfuz elde etmeye çalıştığı bilinmektedir. Nitekim Japonya da bu yeni politikasıyla Batılı devletler için bölgede bir hareket alanı oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bahsi geçen faaliyetlerin bölgedeki güvenlik denklemleri açısından olumsuz sonuç verecek durumlar yaratacağı ve bölgedeki güvenlik ikilemini arttıracacağı öne sürülebilir. Aynı zamanda bu gelişmelerin Pyongyang ve Pekin'i provoke edeceği çıkarımı da yapılabilir. Hatta ilerleyen dönemlerde bölgede bir sıcak çatışmanın yaşanma ihtimali gündeme gelebilir.

Sonuç olarak Asya-Pasifik'teki güvenlik denklemlerinin git gide karmaşık bir hal aldığı, bölgedeki kutuplaşmanın azami seviyeye ulaştığı ve güvenlik ikilemlerinin derinleştiği öne sürülebilir. Bu da bölgedeki krizlerin derinleşmesine yol açmakta ve güvenlik ortamını kırılganlaştırmaktadır.

[1] "Japan, UK Sign 'Hugely Significant' Defence Deal", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/12/japan-uk-sign-hugely-significant-new-defence-deal/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[2] "Human Security and Universal Health Coverage: Japan's Vision for The G7 Hiroshima Summit", The Lancet, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(23\)00014-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(23)00014-4/fulltext), (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[3] "Japan, Britain, Italy Defence Ministers to Meet in Tokyo This Week", Reuters, <https://www.reuters.com/world/japan-britain-italy-defence-ministers-meet-tokyo-this-week-2023-03-14/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023)

[4] "Japan, U.K. and Italy Defense Ministers Discuss Fighter Jet Deal", The Japan Times, <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/03/16/national/jp-uk-italy-talks/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Afgan Sorunu'nda Barış Yapıcı Bir Aktör Olarak Özbekistan ve Amu Derya

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 2021 yılının Ağustos ayında Afganistan'dan çekilmesi ve çekilmeden kısa bir süre önce Taliban'ın 20 yıllık aranın ardından yeniden ülkeye egemen olması, Afgan Sorunu'nu yeni bir aşamaya taşımıştır. Zira ülkede "Taliban 2.0" şeklinde de formüle edilebilecek olan ikinci Taliban dönemi başlamıştır. Lakin aradan geçen zamana rağmen Taliban yönetimi, hiçbir devlet tarafından resmen tanınmamıştır.

Tanınma sorunu ise ülkeye yatırım çekilmesini ve Afgan halkına yönelik insani yardımların ulaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak Afganistan'daki istihdam sorunu derinleşmekte ve bu da önce ekonomik krize; sonra da insani krize yol açmaktadır. Ekonomik ve sosyal sorunların artması da terör örgütlerine alan açmaktadır. Özellikle de Suriye ve Irak'ta aldığı yenilginin ardından kendisine hayat sahası (lebensraum) oluşturmaya çalışan terör örgütü

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Devlet'ül Irak ve Şam'ın (DEAŞ) Afganistan'da varlık gösterdiği bilinmektedir. Söz konusu durum ise özelde Afganistan'ı ve genelde de bölgesel güvenlik ortamını tehdit etmektedir.

Bölgesel güvenlik ortamının yarattığı risklerin farkında olan ve bu sorunların çözümü noktasında yapıcı tutumuyla ön plana çıkan aktörlerin başında ise Özbekistan gelmektedir. Taşkent yönetimi, komşu ülkede yaşanan problemlerin radikalleşme ve terör bağlamında kendi topraklarına da sirayet edebileceğinden kaygı duymakta ve bu endişelerden ötürü bölgesel işbirliği ve refahı hedefleyen politikalar geliştirmek suretiyle bölgesel güvenlik ortamının güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

Özbekistan'ın bu yaklaşımının temelinde ise iki endişe bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Özbekistan merkezli bazı terör örgütlerinin Afganistan'a geçerek terör örgütü DEAŞ'a bağlılık bildirmesidir. İkincisi ise uzun yıllar barışçıl politikalar vesilesiyle belirli bir stabilite ve uzlaşma sağlanmış olan Fergana Vadisi'nin radikalleşmeden etkilenmesi ve bundan dolayı bölgesel kaos ortamının oluşması ihtimalidir.

Bahse konu olan nedenlerden ötürü Taşkent, Taliban'ı resmen tanımasa da de facto ilişkiler geliştirmektedir. Bu anlamda Özbekistan, bir yandan Taliban'ı bölgesel diyalog ve işbirliği zeminine çekmeye çabalamakta; diğer taraftan da Afganistan'ı çeşitli projelere dahil ederek Afgan halkının refahına katkı sağlayacak girişimlerde bulunmaktadır. Buna ek olarak Özbekistan, Afgan halkına yönelik insani yardım faaliyetlerini de sürdürmektedir.

Üstelik Taşkent, mevzubahis stratejisi esnasında bölgesel bir konsensüs oluşmasına da özen göstermektedir. Küresel anlamda rekabetlerin ve çatışmaların arttığı bir dönemde Özbekistan'ın bu tutumu ise işbirliği köprüleri inşa etmeyi amaçlayan istikrarsızlıkların panzehiri olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşımı barındırmaktadır.

Söz konusu yaklaşım çerçevesinde Taşkent yönetimi dönem dönem bölge devletlerinin bir araya geldiği toplantılar-konferanslar organize ederken; zaman zaman da diğer aktörler tarafından organize edilen ve Afgan Sorunu'nun ele alındığı zirvelere katılım sağlamakta ve yapıcı bir tavır geliştirilmesine ilişkin somut önerilerde bulunmaktadır.

Tüm bu yaklaşım esnasında Özbekistan, meseleyi sadece bölgesel boyutta da ele almamakta ve Afgan Sorunu'nun terör, radikalleşme ve göç gibi çeşitli nedenlerden ötürü tüm dünyayı ilgilendirdiğini düşünmektedir. Bu kapsamda Taşkent, meselenin uluslararası toplumun gündeminde kalmasına yönelik çeşitli adımlar da atmaktadır. Bunun en somut örneği ise Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in Afganistan'la ilgili Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde bir komisyonun kurulması şeklindeki önerisidir.[1]

Bu noktada Özbekistan'ın Afgan Sorunu konusunda Sayın Mirziyoyev'in vizyoner liderliği çerçevesinde henüz Taliban'ın ikinci dönemi başlamadan konferans diplomasisini işlettiği ve bir anlamda krizler karşısında ön alıcı bir diplomasi yürüttüğü vurgulanmalıdır. Nitekim 15-16 Temmuz 2021 tarihlerinde Taşkent'te düzenlenen "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık, Sınamalar ve Fırsatlar Konferansı"nu buna örnek göstermek mümkündür.[2]

Benzer bir şekilde uluslararası toplumun Rusya-Ukrayna Savaşı'na odaklandığı bir dönemde Afganistan'daki problemlerin devam ettiği realitesini uluslararası kamuoyuna hatırlatmak isteyen ve bu anlamda sorumlu bir tavır geliştirmekten imtina etmeyen Özbekistan, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) Dönem Başkanı olarak 2022 yılının Temmuz ayında ŞİÖ üye devletleri ile Taliban'ı bir araya getiren "Afganistan: Güvenlik ve Ekonomik Kalkınma" başlıklı konferansa ev sahipliği yapmıştır.[3] Son olarak da Özbekistan, 7 Mart 2023 tarihinde Çin, Rusya, İran, Türkmenistan, Pakistan ve Tacikistan'dan temsilciler katıldığı "Taşkent Zirvesi"ne ev sahipliği yapmıştır.[4]

Tüm bu toplantılar ise Taşkent'in Afgan Sorunu'nun çözümü noktasındaki yapıcı tutumunu net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Ayrıca Özbekistan, "Timriz-Mezar-ı Şerif-Peşaver Demiryolu Projesi" örneğinde olduğu gibi Afganistan'ı bölgesel işbirliği projelerine dahil etmek ve böylelikle Afgan halinin refahına katkı sağlayacak yatırımlara kapı aralamak istemektedir.

Üstelik Özbekistan'ın bu yapıcı yaklaşımı, Afganistan özelinde birtakım anlaşmazlıklarının bulunmasına rağmen sürdürmesi oldukça önemlidir. Çünkü Taşkent'in ihtilaflara rağmen böylesi bir duruş sergilemesi, Sayın Mirziyoyev liderliğindeki Özbekistan Hükümeti'nin bölge-

sel ve küresel güvenlik ve barış ortamına verdiği önemi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Elbette Özbekistan, anlaşmazlıklar konusunda da diyalogu merkeze alan bir perspektifle hareket etmektedir. Bu nedenle de Sayın Mirziyoyev'in Dış Politika Özel Temsilcisi Abdulaziz Kamilov başkanlığındaki Özbek heyeti, 22 Mart 2023 tarihinde Afganistan'a ziyarette bulunmuştur. Heyet, Kabil'de Taliban Başbakan Yardımcısı Molla Abdul Gani Birader, Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki ve Savunma Bakanı Molla Muhammed Yakup Mücahit'le görüşmeler gerçekleştirmiştir.[5]

Taraflar arasındaki görüşmelerde bölgesel güvenlikten ekonomiye çeşitli işbirliği alanlarının masaya yatırıldığı ifade edilebilir. Ancak ele alınan en önemli konunun ise Taliban'ın Amu Derya Nehri üzerine kanal inşa etmesi olduğu söylenebilir. Zira Taşkent yönetimi, kanal inşasının nehirdaki suyun akışını değiştirdiğini ve bu durumun da Özbek çiftçileri olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Suyun öneminin her geçen gün arttığı günümüz koşullarında bu tarz meselelerin ciddi krizlere yol açtığı bilinse de Özbekistan, Amu Derya konusunda da diyalogu merkeze alan bir duruş ortaya koymuştur. Zaten bu yapıcı yaklaşımın neticesinde Taliban, kanalı" uluslararası normlara uygun olarak ve ayrıcalıkları tamamen göz önünde bulundurarak" tamamlamak için işbirliği yapmaya hazır olduklarını duyurmuştur.[6]

Buna karşılık Özbekistan Dışişleri Bakanlığı ise ihtilaf alanlarının derinleştirilmemesi noktasındaki duyarlılığın da yansıması olarak zirveye ilişkin yapılan açıklamalarda Amu Derya'ya inşa edilen kanal mevzusuna hiç değinmemiş; sadece "su ve enerji" konularındaki işbirliğini önemsediklerini dile getiren bir metin yayınlamıştır.[7] Bu da tarafların her krizin aynı zamanda fırsatlar barındırdığı bilinciyle bölgesel işbirliğini merkeze alan bir yaklaşımla bu konuyu çözeceklerine işaret etmesi bakımından oldukça mühimdir.

Sonuç olarak Özbekistan, Afgan Sorunu'nun çözümü hususunda yapıcı duruşuyla ön plana çıkan devletlerin başında gelmektedir. Bu nedenle de Taşkent, Taliban'la sağlıklı bir diyalog geliştirmeye özen göstermekte, Afgan halkına yönelik insani yardım faaliyetlerini sürdürmekte, bölgesel ve küresel düzeyde Afganistan konusunda bir konsensüs oluşturulması için çaba sarf etmekte ve söz konusu ülkeyi çeşitli projelere dahil etmek suretiyle ihtilafı değil; işbirliği imkanlarını gündeme taşımaktadır. Bunun en güncel örneği de Kamilov'un Kabil ziyareti ve silesiyle Amu Derya Nehri üzerine inşa edilen kanal konusunda bir orta nokta bulunmasına yönelik iradenin gösterilmesidir. Bu

da Özbekistan'ı Afgan Sorunu'nun çözümü hususundaki en kritik aktör haline getirmektedir.

[1] Doğan Başaran, "Seeking Solutions to the Afghan Problem: Tashkent Summit", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/seeking-solutions-to-the-afghan-problem-tashkent-summit/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

[2] Mehmet Seyfettin Erol, "Uzbekistan's Impact on Regional and Global Peace: "Central and South Asia: Regional Connectivity. Challenges and Opportunities" Conference", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/uzbekistans-impact-on-regional-and-global-peace-central-and-south-asia-regional-connectivity-challenges-and-opportunities-conference/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

[3] "دوش دودسم ریخاڭذ اکیرمآ | تفای نایاب دنکشات تسشن", Shahrar News, <https://124.im/G5zSnw>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

[4] Başaran, a.g.m.

[5] "Узбекская делегация посетила с рабочим визитом столицу Афганистана", Central Asia News, <https://centralasia.news/20355-uzbekskaja-delegacija-posetila-s-rabochim-vizitom-stolicu-afganistana.html>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

[6] "Uzbekistan Pursues Dialogue with Afghanistan on Freight Canal Project", Eurasia.net, <https://eurasianet.org/uzbekistan-pursues-dialogue-with-afghanistan-on-freight-canal-project>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

[7] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Finlandiya'nın NATO Üyeliği

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üyelik başvurusunu, İsveç'le birlikte 18 Mayıs 2022 tarihinde yapan Finlandiya'nın üyeliği, 4 Nisan 2023 itibarıyla resmi olarak gerçekleşmiş ve ülke, 31. üye olarak NATO'ya katılmıştır. Katılım protokolünün 5 Temmuz 2022 tarihinde imzalandığı göz önüne bulundurulduğunda, üyelik sürecinin bir yıldan az bir zamanda son derece hızlı gerçekleştiği söylenebilir. Sürecin seyrinde Rusya-Ukrayna Savaşı'nın belirleyici etkisi bulunmakla birlikte uzun zamandır tarafsızlık siyaseti izleyen Finlandiya'nın 1994 yılından bu yana tam üyelik öncesi geçiş basamağı olarak kabul edilen Barış için Ortaklık üyesi olmasının ve NATO harekât ve operasyonlarına destek sağlamasının olumlu etkisi vardır.[1]

Hatırlanacağı üzere, İsveç ve Finlandiya'nın 2022 yılının Haziran ayındaki NATO Madrid Zirvesi sonrasında üyelik süreçleri beraber başlamış; fakat İsveç'in üyeliği henüz olumlu karşılanmamış ama

Finlandiya'nın terörle mücadele konusunda gerekli tedbirleri alması nedeniyle üyeliği gerçekleşmiştir.

Finlandiya'nın NATO üyeliğiyle ilgili yaptığı açıklamada Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, üyeliğin Avrupa kitasında istikrar, güvenlik ve öngörülebilirliğin güçlenmesine katkı sağlamayan bir olay olduğunu, Rusya için ek tehdit oluşturduğunu ve bu durumun Rusya'yı tüm güvenlik sistemini yeniden dengelemek için gerekli önlemleri almaya mecbur bıraktığını dile getirmiştir.[2]

Finlandiya, Avrupa'da zorunlu askerlik yapılan az sayıdaki ülkeden biri olarak savaş zamanında oluşturacağı 280.000 kişilik kuvvetle NATO'ya hatırı sayılır bir destek verecektir.[3] Avrupa'nın güvenlik ortamını ilerleyen yıllarda değiştireceği öngörülen katılımın NATO'nun doğudaki genişlemesine karşı çıkan Rusya'yla ilişkileri daha da zorlaştıracığı öngörülebilir.

**Emekli Deniz Albay
Ferhan ORAL**
ANKASAM Güvenlik
Danışmanı

Bunun yanı sıra Finlandiya'nın mevcut askeri yeteneklerinin NATO tarafından kullanılabilmesine yönelik NATO Savunma Planlama Süreci'nin[5] (NDPP) işletilmesinin zaman alacağı söylenebilir. Amacı, müttefiklerin gerekli güç ve yetenekleri en etkin şekilde kullanmasını sağlamak için ulusal ve ittifak savunma planlama faaliyetlerinin uyumlu hale getirilmesi olan NDPP sürecine göre, mevcut siyasi direktifte belirlenen ihtiyaçlara yönelik Finlandiya'nın askeri yeteneklerinden hangisinin ve ne kadarlık kısmının NATO'ya tahsis edileceği karşılıklı olarak belirlenecektir.

Savunma planlaması; bekayı sağlamak, belirlenen hedefleri elde etmek ve menfaatleri korumak amacıyla savunmaya ayrılan kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanımını sağlamak amacıyla icra edilen bir süreçtir.[6] Nihai hedefi arzu edilen seviyede bir güvenliğin üretilmesi olan savunma planlaması, NATO için "yetenek temelli" bir süreçtir. Bu süreçte müttefik ülkeler, her yıl NATO'ya tahsis etmeyi öngördükleri askeri yeteneklerini NDPP sürecine uygun şekilde bildirir ve bu süreçte karar, ülkelerin hür iradesiyle verilir.[7] Dolayısıyla NATO unsurlarının ülkede konuşlanması veya ülkenin kendi kuvvetlerinin ne ölçüde NATO'ya tahsis edileceği siyasilerinin kararına bağlı olacaktır.

Finlandiya'nın NATO üyeliğinin askeri açıdan sağlayacağı avantajlardan ilki; NATO'nun Baltık ülkelerine Baltık Denizi üzerinden Suwalki Koridoru'nun[8] dışında bir takviye yolunu açmasıdır. Rusya'nın bir çatışmada kapatmaya çalışabileceği Kaliningrad ve Beyaz Rusya'yı ayıran dar koridor olan Suwalki Koridoru'na ek olarak, deniz yoluyla Finlandiya'dan, Baltık ülkelerine takviye sağlanabilecektir. Baltık Denizi'nde artacak NATO bayraklı gemi ve uçak faaliyetlerinin Baltık ülkelerini güvenlik açısından rahatlatacağı düşünülse de bunun bölgedeki gerginliği arttırması da ihtimal dahilindedir.

Bir diğer avantaj da Finlandiya'nın üyeliğinin Arktik'te NATO'nun eli güçlendirmesi olacaktır. Her ne kadar askeri konular, Arktik Konseyi'nin görev tanımı dışında tutulsa da halihazırda Konsey üyesi sekiz ülkeden (ABD, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç, Rusya) altısı NATO müttefikli haline gelmiştir. Rusya'nın Batı Arktik'te yer alan, deniz, hava ve küresel güç projeksiyon yetenekleri için önemli bir üssü olan Kola Yarımadası'ndaki[9] Murmansk Üssü'ne yönelik askeri faaliyetlerin izlenmesi açısından Finlandiya'nın üyeliği, NATO'ya olumlu katkı sağlayacaktır.

Rusya'nın Kuzey Filosu'na ev sahipliği yapan üste, gelişmiş kara, hava ve deniz unsurlarının yanında Orta Menzilli Balistik Füzeler ile stratejik bombardıman uçaklarının yanı sıra nükleer balistik füze denizaltıları ve denizaltı destek üsleri konuşludur. Kuzey Deniz Rotası'nı gözetleme ve mevcut imkânlar sayesinde hasım unsurları elektronik açıdan köreltme yeteneğine de sahip olan üssün hareketliliğinin tespitine yönelik yapılacak askeri izleme faaliyetleri,

karşılıklı sıcak çatışma riskini de arttıracaktır. Sağlanan avantaj olarak değerlendirilen hususların sonuncusu ise Arktik kuşağında gerçekleşecek hareketler konusunda tecrübeye sahip bir diğer ülkenin daha NATO'ya katılımı olarak değerlendirilebilir. NATO, Arktik Bölgesi'ndeki savaşa yeteneğini arttırmak için iki yılda bir Norveç'in ev sahipliğini yaptığı "Soğuk Müdahale" tatbikatlarını icra etmektedir. 2022 yılında ilgili tatbikata 27 ülkeden yaklaşık 30.000 asker, 220 uçak ve 50'den fazla gemiyle katılım sağlanmıştı.

Finlandiya'nın NATO üyeliğinin yukarıda belirtilen olumlu katkıların yanı sıra olumsuz taraflarının da olacağı aşikardır. NATO üyeliği öncesinde bunun siyasi ve askeri sonuçları olacağını belirten Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in[10] bahsettiği sonuçlardan ikisi; Beyaz Rusya savaş uçaklarının Rus nükleer savaş başlıklarını taşıma yeteneğine sahip olacak şekilde geliştirilmesi ve Iskender-M operasyonel-taktik füze sisteminin Beyaz Rusya Silahlı Kuvvetleri'ne teslim edilmesi olarak görülebilir.[11]

Üyelikle birlikte geçmişte NATO ile Rusya arasında ve Arktik Konseyi'nde arabulucu ve dengeleyici rolünü üstlenen Helsinki yönetimi, bu konumunu yitirmiştir. Ayrıca Finlandiya, Beyaz Rusya'da ve Kaliningrad Oblastı'ndaki "Alan Erişimini Engelleme ve Harekât Kabiliyetini Kısıtlama" yeteneklerinin birincil kapsama alanına girmiştir. Dolayısıyla olası gerginlikte ülke, Moskova'nın hedef alabileceği yakın hedeflerden biri olacaktır.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte güvenlik ihtiyacının arttığını değerlendirerek NATO'ya üye olmaya karar veren ve üyelik süreci bir yıldan az bir sürede neticelenecek Finlandiya'nın NATO üyeliğinin ABD'nin Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in yaptığı gibi Putin'e teşekkür edilmesi gereken bir olay mı; yoksa farklı sonuçlar yaratacak bir gelişme mi olacağını zaman gösterecektir.

[1] Relations with Finland, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[2] Dmitri Chirciu, "Rusya: Finlandiya'nın NATO'ya Üyeliğine Karşı Güvenliğimizi Sağlayacağız", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-finlandiyanin-natoya-uyeligine-karsi-guvenligimizi-saglayacagiz/2864254>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[3] "Finland Becomes 31st Member of Nato in Brussels Ceremony", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/04/finland-nato-member-brussels-ceremony>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[4] "How Finland Joining Boosts NATO Defenses Against Russia", The Defence Post, <https://www.thedefensepost.com/2023/04/03/finland-nato-membership-russia/>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Macron ve Leyen'in Pekin Ziyareti: Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışları ve Rusya-Ukrayna Savaşı

Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hua Chunying, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in 5-7 Nisan 2023 tarihlerinde Pekin'i ziyaret edeceğini duyurmuştur. Bu ziyaretten bir hafta önce de 31 Mart 2023 tarihinde İspanya Başbakanı Pedro Sanchez'in Pekin'e giderek Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'le görüştüğü bilinmektedir. Sanchez'in ziyaretinde Avrupa Birliği (AB)-Çin ilişkileri ve Ukrayna'daki savaşın ele alındığı

düşünüldüğünde,[1] Macron ve Leyen'in de Şi'yle yaptığı görüşmelerde benzer meselelere yoğunlaştığı söylenebilir.

Avrupalı aktörlerin Pekin'i ziyaret etme niyetlerini ortaya koymalarında etkili olan başlıca husus ise Rusya-Ukrayna Savaşı'nın birinci yıldönümünde Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan barış planıdır. Çünkü söz konusu planın ilk maddesinde Çin, devletlerin egemenliklerine ve to-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

prak bütünlüklerine olan desteğini açıkça ifade etmiştir.[2] Elbette bu madde, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü vurgulamaktadır. Üstelik Moskova'da rahatsızlık yaratan bu maddeye rağmen Şi, 20-22 Mart 2023 tarihlerinde Moskova'yı ziyaret ederek Çin-Rusya ilişkilerinin gelişmeye ve derinleşmeye devam edeceğini gözle önüne sermiştir.

Bahse konu olan durum, Avrupalı aktörler nezdinde Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Pekin'in arabuluculuk yapabileceği düşüncesinin güçlenmesine yol açmıştır. Aslında Çin'in arabuluculuk yapabileceği fikrinin başlangıcı olarak Almanya Şansölyesi Olaf Scholz'un 4 Kasım 2022 tarihindeki Pekin ziyaretini kabul etmek mümkündür. Çünkü mevzubahis ziyarette Scholz, Şi'den Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin üzerindeki nüfuzunu kullanmasını istemiştir.[3] Bu anlamda Scholz'un işaret ettiği noktaya uygun bir gelişme olan Çin'in barış planının ardından önce Sanchez ve daha sonra da Macron ve Leyen, Pekin'in arabuluculuğunu önemsediklerini gözler önüne seren bu ziyaretleri gerçekleştirmişlerdir.

Öte yandan Çin'in arabuluculuk rolünü üstlenebileceği iddiasının gündeme gelmesinin ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Pekin yönetiminin Rusya'ya silah gönderebileceği öne sürülmüştür.[4] Esasen ABD, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın uzamasını isteyen aktörlerin başında gelmektedir. Savaşın bir yıpratma savaşına dönüşmesi, Washington yönetimi açısından çok kullanışlıdır. Zira ABD, bu sayede hem trans-Atlantik ilişkilerdeki hasarı onarma fırsatı bulmuş ve Kıta Avrupası'ndaki hegemonyasını pekiştirme fırsatı elde etmiş hem de geleneksel ötekisi olan ve çok kutupluluk arayışları bağlamında ön plana çıkan rakibi Rusya'yı zayıflatma imkanına kavuşmuştur.

Böylesi bir ortamda Çin'in arabuluculuğunun gündeme gelmesinin ardından savaşın uzamasını isteyen Washington, Pekin'i Rusya'ya silah göndermeye hazırlanmakla itham ederek arabuluculuk çabalarını baltalamak istemiştir.

ABD'nin bahsi geçen stratejisine rağmen Pekin yönetiminin savaşın sona ermesinden yana olduğu ortadadır. Nitekim Şi, bu konudaki görüşünü 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın kadim şehri Semerkant'ta düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'nde Rus mevkidaşına iletmiş ve Çin'in Ukrayna'daki savaşın uzamasından rahatsız olduğunu net bir şekilde dile getirmiştir.[5] Dolayısıyla Pekin, savaşın sona ermesi konusunda uzun süredir tutarlı bir söylem kullanmaktadır. Muhtemelen bu yüzden de Çin'in barış planı önerisini yayınlamasının akabinde Avrupalı aktörlerin Pekin ziyaretleri planlanmış ve Şi'nin Moskova ziyaretinin ardından da önce Sanchez'in ve daha sonra da Macron ile Leyen'in ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Kuşkusuz bu ziyaretler, Kıta Avrupası'nın Rusya'ya ilişkin tehdit algılamaları hasebiyle kolektif Batı perspektifinden dayanışma içerisinde hareket etmesine rağmen orta ve uzun vadede ABD'nin beklentilerinden farklı bir yol haritasını benimseyebileceğine işaret etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Anlaşılabileceği üzere, Kıta Avrupası'ndan çeşitli aktörlerin Çin'e gösterdiği ilgi, ABD'nin küresel tahayyülleriyle örtüşmemektedir. Bu da Ukrayna'daki savaş sebebiyle oluşan Batı dayanışmasının savaşın ardından bir kez daha çatırdayabileceği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim mevzubahis ziyaretlerde Çin-AB ilişkilerinin geleceğinin de ele alınması, bu durumu teyit eder mahiyettedir.

Tahmin edileceği gibi, AB'nin Çin'le ilişkileri sürdürme kararlılığında söz konusu ülkenin küresel ekonomideki etkili konumu belirleyici olmaktadır. Yani Çin ile Avrupa arasında vazgeçilmesi kolay olmayan bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi mevcuttur. Bu da ABD'nin Rusya'nın ardından Asya-Pasifik'te Çin'e karşı da Avrupa'nın desteğini alma çabasının sonuçsuz kalabileceği anlamını taşımaktadır. Zaten AB, özellikle de önceki ABD Başkanı Donald Trump döneminde çok kutuplu dünyada bir güç merkezi/kutup olarak konumlanmak istediğini gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla Çin ile AB arasındaki münasebetler de çok kutupluluk arayışları çerçevesinde her iki tarafın da beklentilerine uygun bir biçimde gelişebilir. Çünkü AB, stratejik özerklik arayışlarını sonlandırmış değildir.

Sonuç olarak Çin, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın uzamasından rahatsızlık duymaktadır. Bu yüzden de Şi, arabuluculuk yapmak istemektedir. Enerji krizi başta olmak üzere savaşın olumsuz neticelerinden en fazla etkilenen Avrupalı devletler de savaşın en kısa sürede sona ermesine dönük bir beklenti içerisinde. Bu yüzden de Çin Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı barış planının akabinde Avrupa'dan Pekin'e düzenlenen diplomatik ziyaretler yoğunlaşmıştır. Bu da AB'nin ABD'ye rağmen Çin'i önemseydiğini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

[1] "Xi Jinping, İspanya Başbakanı Pedro Sanchez'le Bir Araya Geldi", CRI Türk, <https://turkish.cri.cn/2023/03/31/ARTIUEiX9leHZsYanSI4SI-Kn230331.shtml>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[2] "China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis", FMPRC, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202302/t20230224_11030713.html, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[3] Cenk Tamer, "Batı'nın Çin'le Mücadelesi ve Almanya'nın Farklılaşan Tutumu", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/batinin-cinle-mucadelesi-ve-almanyanin-farklilasan-tutumu/>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[4] "ABD'nin Elinde Çin'i Rusya'ya Silah Yardımı Yapmaktan Vazgeçirecek Askeri Seçenek Yok", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-elinde-cini-rusyaya-silah-yardimi-yapmaktan-vazgecirecek-askeri-secenek-yok/2833920>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[5] Gülru Gezer, "Batı'da Tecrit Edilen Putin Şiö Zirvesi'nde İsteddiği Desteği Bulamadı", Independent Türkçe, <https://www.indyurk.com/node/554206/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/bat%C4%B1da-tecrit-edilen-putin-%C5%9Fi%C3%87%C3%B6-zirvesinde-istedi%C4%9Fi-deste%C4%9Fi-bulamad%C4%B1>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Çin'in Orta Asya'daki Güçlü Rolü

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın getirdiği konjonktürde Orta Asya coğrafyasının küresel siyasetteki önemi artmıştır. Bölgeye yönelik ilginin artmasının bir sonucunda son dönemlerde imzalanan işbirliği ve ortaklık anlaşmaları da çoğalmıştır. Enerji krizinin yarattığı etkiyle işbirliği çeşitliliği sağlayan Avrupalı aktörlerin yanı sıra bölgede etkin olma stratejisi yürüten Asya güçleri de mevcuttur.

Bu noktada Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bilhassa Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin de etkisiyle bölge ülkeleriyle olan münasebetlerinde önemli gelişmeler

yaşanmaktadır. Orta Koridor'un artan değeri ve taşıdığı stratejik önem de Çin-Orta Asya bağlarını güçlendirmektedir.

Bu noktada artan işbirliğinin son örneği Özbekistan ile Çin arasında imzalanan işbirliği paketi olmuştur. 29 Mart 2023 tarihinde Özbekistan ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ticaret, ekonomi ve enerji alanlarında işbirliğine ilişkin bir dizi anlaşma imzalanmıştır. Taraflar arasında yenilenebilir enerji kaynakları ve ticareti alanındaki işbirliğinin yanı sıra Taşkent'teki yerel yönetim ile Çin'in Sincan Uygur

Şeyma KIZILAY

Özerk Bölgesi arasında ortaklık kurulmasına ilişkin anlaşmalar da yapılmıştır. Ayrıca Navoi ve Fergana bölgelerinde güneş enerjisi santrallerinin inşasına ilişkin Mutabakat Zaptı da imzalanmıştır.[1]

İşbirliği alanlarını çeşitlendiren Özbekistan ile Çin arasında 2022 yılının Eylül ayında da ticaret, yatırım, mali ve teknik işbirliği alanlarında 15 milyar dolarlık anlaşmalar imzalanmıştır.[2] İkili arasındaki ortaklıkların adım adım ilerletildiği görülmektedir.

Afganistan ve Ukrayna merkezli gelişmelerin Orta Asya'yı enerji ve ulaşım kapsamında stratejik ve kritik bir noktaya taşıdığı ifade edilebilir. Buna bağlı olarak birçok aktör de bölge ülkeleriyle bağların güçlendirilmesi için harekete geçmiştir. Çin'in de bu konuda bir adım önde olduğunu söylemek mümkündür. Uzun süredir bölgeyle ilgilenen Pekin'in geçmiş yatırımlarının meyvesini günümüzde topladığı söylenebilir. Pekin, bölge başkentleriyle olan münasebetlerini çeşitli ortaklıklarla güçlendirmektedir. Taraflar arasındaki ilişkilerin daha çok enerji ve güvenlik temelinde yükseldiği bilinmektedir.

Orta Asya-Çin mekanizması da taraflar arasındaki bağları kuvvetlendiren önemli bir faktördür. Bu tür bölgesel ve küresel yapılar karşılıklı etkileşimin artmasına olanak sağlamaktadır. 2020 yılında başlatılan C5+1 toplantıları, karşılıklı ortaklıkların güçlendirilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir.

Bununla birlikte Özbekistan, Türkmenistan ve Kazakistan'ın ihracat gelirlerinde Çin'in önemli payı bulunmaktadır. Güvenlik noktasında da askeri teknoloji ve teçhizat sağlama açısından Çin, Orta Asya ülkeleri nezdinde mühim bir partnerdir. Tacikistan-Çin ortak sınır devriyeleri ve terörle mücadele tatbikatları, askeri işbirliği kapsamında mühim bir örnek teşkil etmektedir.

İlişkilerdeki bir diğer önemli bileşenin de Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) olduğu söylenebilir. ŞİÖ, Pekin'in Orta Asya'daki gelişmiş rolüne stratejik bir katkı sağlamaktadır. ŞİÖ aracılığıyla ticari, iktisadi, askeri ve siyasi etkileşimler derinleştirilmektedir.

Rusya'nın askeri ve siyasi etkinliğinin azalması da Çin'in bölgedeki nüfuzunu arttırmasının önünü açmıştır. Örneğin Tacik-Kırgız sınır sorunlarında Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) etkisiz kalmıştır. Buna bağlı olarak bölge ülkelerinin KGAÖ'ye yönelik bakış açısının olumsuz etkilendiği görülmektedir. Zira Bişkek, Kırgızistan'da yapılacak olan "Sarsılmaz Kardeşlik-2022" adlı ortak KGAÖ tatbikatını iptal etmiştir.[3]

Diğer yandan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yarattığı etkilerin Moskova'nın bölgedeki nüfuzunu azalttığı bilinmektedir. Çin, oluşan boşluğu doldurmak için "ticari ortak" konumundan "stratejik partner" statüsüne geçmeye yönelik adımlar atmaktadır. Bu doğrultuda ekonomik ve altyapı temelli ilişkilerin enerji ve güvenlik sektörleri kapsamında geliştirildiği görülmektedir. Pro-aktif bir politika izleyen Pekin yönetimi, 2022 yılında Kazakistan ve Özbekistan'la ekonomik anlaşmalar imzalayarak bağlarını güçlendirmiştir.

Özbekistan'la ilişkilerde yakalanan ivme ve Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demiryolu projesindeki gelişmeler, Çin'in bölgesel hedefleri açısından Pekin'i memnun etmektedir. Türkmenistan'la münasebetleri de ilerleten Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, 6 Ocak 2023 tarihinde Türkmenistan Cumhurbaşkanı Sayın Serdar Berdimuhamedov'u ağırlamıştır.[4] Bilindiği gibi Pekin, enerji ihtiyacını karşılama noktasında Türkmenistan'la ilişkilere büyük önem vermektedir. Aşgabat'ın da Pekin'le ticari ilişkilerin geliştirilmesinden memnun olduğu açıktır. Nitekim söz konusu ziyaret vesilesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler, "kapsamlı stratejik ortaklık" seviyesine yükselmiştir. Kuşkusuz enerji, işbirliğinin mihenk taşı niteliğindedir. Doğalgaz işbirliğiyle derinleşen Çin-Türkmenistan münasebetlerinin güçlendirilmesine yönelik girişimlerde bulunulmaya devam edeceği öne sürülebilir.

Çin, bu tür hamlelerde bulunurken; Batı tarafından da bazı adımlar atılmaktadır. Nitekim 17 Mart 2023 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan hükümetlerinin üst düzey yetkilileri, ABD'nin konsey toplantısının bir parçası olarak işbirliğini geliştirmeye ve ticaret ve yatırım fırsatlarını geliştirmeye yönelik ortak hedeflerini ve taahhütlerini teyit ettikleri bir Orta Asya Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) imzalamıştır.[5]

Bölge ülkelerinin iç politik adımlarını takip eden, reform faaliyetlerini destekleyerek demokratikleşme süreçleri üzerinden etkinlik sağlamayı hedefleyen ABD, ticari girişimlerde de bulunmaktadır. Dolayısıyla Orta Asya, ABD-Çin rekabetinin önemli sahalarında biri haline gelmek-

tedir. Avrupa ülkelerine göre bir adım önde olan ve Orta Asya'yla ortaklığını üst seviyelere taşıyan Pekin'e karşı Washington, yalnızca ticaret odaklı hareket etmemekte; aynı zamanda değerler çerçevesinde de bir iletişim geliştirmeye çabalamaktadır.

ABD etkisinin yanı sıra Çin açısından zorlayıcı bir başka faktör de Rusya'dır. Her ne kadar son gelişmeler hasebiyle nüfuzu azalmış olsa da Rusya, bölgede güçlü bir kültürel etkiye sahiptir. Aynı zamanda ekonomik ve güvenlik alanlarında da önemli bir aktör konumundadır. Üstelik Moskova, "Yakın Çevre Doktrini" hasebiyle post-Sovyet alandaki etkisini paylaşmak istememektedir.

Özetle, Orta Asya'nın coğrafi merkeziliği ve Rusya'nın azalan etkisi, Çin'in bölgede her zamankinden daha rahat varlık göstermesine olanak sağlamaktadır. Pekin de bu fırsatı değerlendirilmeye çalışmakta ve bölge ülkeleriyle bağlarını derinleştirmeye dönük hamlelerde bulunmaktadır. Bunu da altyapı, enerji ve ulaşım merkezinde gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla uluslararası gelişmeler, jeostratejik konum ve Orta Koridor'un avantajı, Orta Asya'yla ilişkileri daha ileriye taşıma konusunda Çin'in hamlelerinde teşvik edici bir rol oynamaktadır.

Diğer taraftan Pekin'in bölgedeki nüfuzunun karşısında zorlayıcı faktörler de bulunmaktadır. Bu noktada Rusya'nın mühim bir etken olduğu ifade edilebilir. Zira Rusya, söz konusu coğrafyada hala etki sahibidir. Bununla birlikte yeni konjonktüre bağlı olarak yeni aktörler de varlık göstermeye başlamıştır. ABD'yle beraber Avrupa ülkelerinin de daha fazla ilgilendiği bir bölge olarak Orta Asya'da Çin'in zorlayıcı faktörlerle karşı karşıya olduğu söylenebilir.

Neticede Pekin, fırsatların ve zorlukların farkındadır ve bu bilinç doğrultusunda bölgedeki ortaklıklarını güçlendirmeye yönelik çeşitli adımlar atmaktadır. Pekin'in ilerleyen dönemlerde de işbirliklerini çeşitlendirme ve derinleştirmeye yönelik hamlelerini sürdüreceği öngörülebilir.

[1] "Cooperation Agreements have been Signed Between the Regions of Uzbekistan and China", The Government Portal of the Republic of Uzbekistan, <https://www.gov.uz/en/news/view/36726>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[2] "China, Uzbekistan Sign Agreements Worth \$15B in Samarkand", Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/china-uzbekistan-sign-agreements-worth-15b-in-samarkand/2686218>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[3] "Kyrgyzstan Cancels Planned CSTO Exercises", RFERLY, <https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-cancels-csto-military-exercises-belarus-russia/32072105.html>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

[4] "President Xi Jinping Holds Talks with President of Turkmenistan Serdar Berdimuhamedov", FMPCRC, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202301/t20230106_11003561.html, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

[5] "US, Central Asia Affirm Joint Commitment to Strengthen Trade and Investment Ties", Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/03/us-central-asia-affirm-joint-commitment-to-strengthen-trade-and-investment-ties/>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

BASINDA ANKASAM

17 Nisan 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un "Yeni Özbekistan'ın İnşa Sürecinde Yeni Anayasa Referandumunu" başlıklı yazısı Milliyet Gazetesi'nde yayınlandı.

18 Nisan 2023

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, TVNET'te terör ve batı hakkında değerlendirmelerde bulundu.

19 Nisan 2023

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT V, SAYI II

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT V, SAYI II

